

BERGEN
KOMMUNE

HANDLINGSPLAN FOR FOREBYGGING AV NEGATIV SOSIAL KONTROLL

2023-2027

Innhold

Byrådens forord.....	2
1 Innledning	4
2 Kunnskapsgrunnlag og rammer for planarbeidet	5
Relevante planer.....	5
Relevant forskning	5
Relevant lovverk og veileder.....	6
Offentlige samarbeidsaktører	7
3 Hva er negativ sosial kontroll?.....	9
Hvem utsettes for negativ sosial kontroll?	9
Konsekvenser av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold	10
Hvordan forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold?.....	10
4 Mål, strategi og tiltak	12
Strategi 1 Styrke handlingskompetanse og tverrfaglig samarbeid	13
Strategi 2 Opplæring og kompetanseheving	14
Strategi 3 Kunnskapsutvikling og erfaringsdeling	15
Oppsummering tiltak.....	16
Sentrale begrep.....	17
Referanseliste	19

Byrådens forord

Negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er et samfunnsproblem og til hinder for inkludering. Byråden er glad for å kunne legge frem en handlingsplan som skal bidra til å forebygge og bekjempe disse fenomenene i alle deler av befolkningen, og i alle aldre, med særlig søkelys på barn og unge i minoritetsfamilier og lukkede trossamfunn. Dette vil vi gjøre gjennom 12 tiltak samlet under tre strategier.

De fleste samfunn har ett felles sett normer og verdier som regulerer hvordan vi mennesker oppfører oss. Vi kontrollerer hverandre for å opprettholde disse reglene, både formelt og uformelt. Som forelder er det forventet at en setter grenser for barna sine og gir dem veiledning i hverdagslige gjøremål, men også i større livsvalg. Noen ganger går denne sosiale kontrollen og foreldrerestriksjonene over i negative former som virker begrensende for enkeltmennesker og gruppers livsutfoldelse. Det er gjerne når barnet, ungdommen eller den voksne bryter med familien, eller gruppens normer, verdier og regler at hen kan utsettes for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Når restriksjonene går over i psykisk og fysisk vold, strider disse imot norsk lov. Når det skjer, har det negative og alvorlige konsekvenser for den utsattes psykiske og fysiske helse. Det samme gjelder for personer som er vitne til at nære omsorgspersoner utsettes for vold. I enkelte lukkede trossynsamfunn er konsekvensen av å bryte med trossamfunnets normer og verdier ekskludering fra familien og storsamfunnet. Flere velger derfor å bli eller lever et såkalt «dobbeltiliv». For den det gjelder er dette psykisk belastende og sårbart, fordi hen hele tiden står i fare for å bli oppdaget.

Den første strategien i planen er å bistå de utsatte på en faglig god måte gjennom handlingskompetanse og tverrfaglig samarbeid. Ved å utvikle en veileder i samarbeid med Utekontakten, RVTS Vest og Vest politidistrikt vil vi gi alle aktører på feltet et verktøy for å vite hvilken hjelp de selv kan gi og når det er grunn til å involvere andre instanser. De samme tjenestene skal også inngå i et tverretattlig operativt team som skal veilede ved bekymring og igangsette tiltak. Byråden er stolt over at Bergen kommune skal opprette tiltak for miljøterapeutisk oppfølging til utsatte ved Utekontakten. Dette har vært et sårt tiltrengt tilbud lenge.

Den andre strategien går på opplæring og kompetanse ut til ulike grupper, offentlige tjenester og frivillige organisasjoner for at flere skal få muligheten til å kjenne igjen og sette ord på det en selv eller andre utsettes for. Byråden ønsker at ansatte som møter personer utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold skal ha kompetanse slik at de kan møte og håndtere de utsatte på en faglig god og trygg måte.

Den tredje strategien går på kunnskapsutvikling og erfaringsdeling, fordi negativ sosial kontroll stadig kan oppstå i nye former og grupper. For å holde Bergen kommune oppdatert, samt innhente og bidra til kunnskapsutvikling, skal vi fortsette å være en aktiv deltaker i Vestlandsnettverket som koordineres av RVTS Vest. Sammen kan vi gi barn, unge og voksne i Bergen likeverdig rett til deltakelse og medbestemmelse i egne liv.

Eduardo Andersen

Byråd for kultur, frivillighet og inkludering

Bergen bystyre behandlet saken i møtet 21.06.2023 sak 201/23 og fattet følgende vedtak:

1. Bystyret vedtar «Handlingsplan for forebygging av negativ sosial kontroll».
2. Tiltak som krever økte budsjettmidler, må bli vurdert sammen med den årlige rulleringen av handlings- og økonomiplanen.
3. Bystyret ber byrådsavdelingen komme tilbake til bystyret i løpet av 2023 med utfyllende tiltak for økt involvering av organisasjoner innenfor ulike minoritetsmiljøer.
4. Bystyret ber også om en vurdering av økt satsing på minoritetsrådgivere i skolen som vektlegges i den nasjonale planen «Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024).

Merknad 1

Bystyret viser til at Kvinnehelseutvalget trekker frem at også digitale medier brukes til å kontrollere kjærester, noe som trolig også gjelder familiemedlemmer, samt at forskere har pekt på at digitale overgrep nesten er like vanlig som fysiske overgrep blant barn og unge. Bystyret ber byrådet om at dette vurderes innarbeidet i arbeidet med veileder for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Merknad 2

Bystyret merker seg at mange omskårne kvinner opplever usikkerhet, fordømmelse og manglende kunnskap blant helsepersonell. På den andre siden er det gjerne en vegring for helsepersonell i å ta opp temaet med pasienten. Bystyret ber byrådet om å sikre at relevant helsepersonell i Bergen kommune har nødvendig kompetanse på området og vurdere om dette skal innarbeidet i planlagt fagopplæring med kompetanseheving til ansatte i første- og andrelinjetjenesten

1 Innledning

Bystyret i Bergen har vedtatt at menneskerettighetene skal ligge til grunn for hele kommunens virksomhet. Det betyr at vi arbeider for barns rettigheter, for religionsfrihet og retten til å utøve sin egen tro, retten til å elske den en vil og inngå ekteskap kun ved fri vilje, for likestilling mellom kjønnene, og mot vold, overgrep og utenforskap. Likevel utsettes noen mennesker for alvorlige restriksjoner og vold fra mennesker som skulle gitt dem trygghet. I denne sammenheng er *Handlingsplan for forebygging av negativ sosial kontroll 2023 - 2024* en viktig del av arbeidet for en mer rettferdig by der alle kan leve et fritt og trygt liv. Målet med handlingsplanen er å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Denne handlingsplanen er en del av arbeidet med *Plan for likestilling i mangfoldsbyen Bergen*. Likestillingsplanen er utformet etter innspill fra representanter for ideelle og frivillige organisasjoner og andre aktører og institusjoner som arbeider med inkludering og likestilling i Bergen. Ungdomsrådet, Eldrerådet og Kommunalt råd for personer med funksjonsnedsettelse har også bidratt med innspill. Innspillene har hovedsakelig kommet gjennom digitale innspillmøter og mindre dialogmøter, i tillegg til ett skriftlig innspill. Denne handlingsplanen har også vært på ekstern høring der sivilsamfunnet har fått mulighet til å komme med innspill og på den måten involvere seg i og påvirke planarbeidet ytterligere.

2 Kunnskapsgrunnlag og rammer for planarbeidet

Regjeringens handlingsplan, *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024)*, inneholder 33 ulike statlige tiltak som skal bidra til å bekjempe og forebygge negativ sosial kontroll og ivareta grunnleggende rettigheter¹. Handlingsplanen bygger på strategien *Integrering gjennom kunnskap. Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022*. De mest relevante tiltakene i strategien er å 1) styrke tiltakene mot negativ sosial kontroll, tvang og overgrep, gjennom flere minoritetsrådgivere på skolene, og 2) forsterke tiltak for å endre holdninger og praksis i berørte miljøer, gjennom frivillige organisasjoners arbeid.

Planstrategi for Bergen 2019 – 2023 skal sørge for ønsket utvikling ved å avklare hvilke planoppgaver kommunen skal prioritere i bystyreperioden, sammen med nasjonale og regionale føringer. *Handlingsplan for forebygging av negativ sosial kontroll 2023 - 2024* er en av disse planene og en oppfølging av den nasjonale planen på feltet. Planen er utviklet i samarbeid med Vest politidistrikt og RVTS Vest, og er en oppfølging av *Plan for likestilling i mangfoldsbyen Bergen*, i tråd med planstrategiens føringer

Planarbeidet gjøres i tråd med *Bergen 2030, Kommuneplanens samfunnsdel*. Av relevante satsinger i kommuneplanen kan særlig sosial utjevning, inkludering, gode levekår for alle og trygge oppvekstmiljø trekkes frem. I tillegg skal Bergen være en trygg by å bo i og de som utsettes for vold skal få den hjelpen de trenger.

Gjennom FNs bærekraftsmål har Norge forpliktet seg til å avskaffe skadelige skikker innen 2023, dette innebærer blant annet innsats mot kjønnslemlestelse, barneekteskap og tvangsekteskap. «Handlingsplan for forebygging av negativ sosial kontroll» bidrar til å nå dette bærekraftsmålet ved å forebygge og bekjempe fenomenet som særlig knyttes til disse praksisene, nemlig negativ sosial kontroll. Handlingsplanen bidrar også til å nå bærekraftsmål 5, likestilling mellom kjønnene, fordi tiltakene i planen fremmer menneskers mulighet til å leve frie liv.

Relevante planer

Bergen kommune har flere planer og handlingsplaner der (noen av) strategiene og tiltakene direkte, eller indirekte, er med å bidra til å gi å bekjempe og forebygge negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, og følgende konsekvenser. Planene omhandler Bergen kommune som arbeidsgiver og tjenesteyter.

Handlingsplan mot radikaliserings 2021 - 2025 og *Handlingsplan mot muslimhat 2021 - 2025* er av særlig relevant for denne handlingsplanen ettersom en helhetlig tilnærming til bekjempelsen av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold krever at det arbeides parallelt med bekjempelse av rasisme, diskriminering og radikaliserings. Bekjempelse av fordommer skaper tillit og samhold, noe som er viktig for å lykkes med endringsarbeid.

Andre relevante planer:

- Regnbuebyen Bergen. Plan for kjønns og seksualitetsmangfold 2017-2021.
- Trygghet gjennom hele livet. Plan mot vold i nære relasjoner 2019 – 2023.
- Plan for seksuell helse, seksualopplysning og seksualitetsundervisning.
- God ungdomstid i Bergen. Helhetlig ungdomsplan.
- Bergens barn - byens fremtid. Plan for helsestasjons- og skolehelsetjenesten, psykisk helsearbeid for barn og unge og barnevernet i Bergen 2016–2026.
- Et liv i frihet. Plan mot menneskehandel 2019 – 2023.

Relevant forskning

I 2019 publiserte forskningsstiftelsen FAFO en studie som beskriver barn og unges erfaringer med negativ sosial kontroll, samt utfordringer knyttet til foreldrerollen i enkelte innvandrergupper; «Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll» (Bjørseth og Friberg). Rapporten gir et innblikk i barn, unge og foreldres perspektiv, og er en av få utredninger som gir et særlig godt innblikk i foreldregenerasjonens bekymringer knyttet til barna sine og oppdragerrollen i et fremmed land. Forskerne baserer sin analyse på kvantitative studier av ungdom i Oslo og Akershus, samt kvalitative intervjuer med foreldre, ungdom og personer i hjelpeapparatet.

¹ Regjeringen, 2021. [Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold \(2021-2024\)](#).

En enda nyere studie er den vitenskapelige artikkelen «Foreldrerestriksjoner blant minoritetsungdom: omfang og mønstre i og utenfor skolen» skrevet av Ingrid Smette, Christer Hyggen og Anja Bredal (2021). Artikkelen undersøker omfanget av ulike former for foreldrerestriksjoner og hvordan disse varierer med minoritetsstatus, kjønn og alder, samt hvilke faktorer som kan bidra til å forklare forskjellene.

Boken *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (Bredal et.al., 2020) gir også et viktig bidrag til å forstå og bekjempe vold i nære relasjoner ved å inkludere andre sosiale dimensjoner som klasse, etnisitet, kjønn og seksuell orientering. Interseksjonalitet og mangfoldsperspektivet er særlig viktig i arbeidet med å bekjempe negativ sosial kontroll.

Relevant lovverk og veileder

Straffeloven § 253. Tvangsekteskap.

Den som ved vold, frihetsberøvelse, annen straffbar eller urettmessig atferd eller utilbørlig press tvinger noen til å inngå ekteskap, straffes med fengsel inntil 6 år. På samme måte straffes den som ved å forlede eller på annen måte medvirker til at en person reiser til et annet land enn der personen er bosatt, med forsett om at personen der vil bli utsatt for en handling som nevnt i første ledd. Også utenomrettslige barneekteskap (§ 262 annet ledd) er straffbart.

Utenomrettslige ekteskap er ikke gyldige i Norge.

Straffelovens forbud mot tvangsekteskap (§ 253) omfatter fra 1. april 2021 også utenomrettslige tvangsekteskap, som kan straffes med fengsel inntil 6 år.

Forbud mot barneekteskap er nedfelt i § 262.

Den som inngår ekteskap med noen som er under 16 år, straffes med fengsel inntil 3 år. Den som var uvitende om at fornærmede var under 16 år, kan likevel straffes hvis vedkommende på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet. Straff kan bortfalle dersom ektefellene er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Straffevernloven 254. Frihetsberøvelse.

Den som ved innesperring, bortføring eller på annen måte rettsstridig fratrar noen friheten, straffes med bot eller fengsel inntil 3 år.

Straffeloven §284. Kjønnsslemlestelse.

Med fengsel inntil 6 år straffes den som utfører et inngrep i en kvinnes kjønnsorgan som skader kjønnsorganet eller påfører det varige forandringer. Rekonstruksjon av kjønnsslemlestelse straffes på samme måte. Samtykke fritar ikke for straff.

Straffeloven § 285. Grov kjønnsslemlestelse.

Grov kjønnsslemlestelse straffes med fengsel inntil 15 år. I avgjørelsen av om kjønnsslemlestelsen er grov skal det særlig legges vekt på om inngrepet har hatt til følge a) sykdom eller arbeidsudyktighet av noen varighet, jf. § 274, b) en uheldredelig lyte, feil eller skade, eller c) død eller betydelig skade på kropp eller helse.

Straffeloven § 196.

Viser til avvergeplikten som omhandler plikten til å avverge visse alvorlige straffbare handlinger. Det gjelder blant annet grov frihetsberøvelse, grov kroppsskade, drap, mishandling i nære relasjoner, voldtekt, incest, å hensette noen i hjelpeløs tilstand m.m. Den mest aktuelle måten å oppfylle avvergeplikten på er å anmelde forholdet til politiet. Bestemmelsen går foran eventuell lovpålagt taushetsplikt.

Meldeplikt til barnevernet

Gjelder for alle som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, eller som er underlagt lov som regulerer dette, som for eksempel ansatte ved skoler eller i barnehager. Plikten for å melde ifra inntreer når du har grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller er utsatt for andre former for omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Privatpersoner har ikke et juridisk ansvar for å melde fra, men et moralsk ansvar.

Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt i forvaltningen – en veileder

Mange som jobber i forvaltningen, opplever reglene om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt som kompliserte, og det kan være vanskelig å finne ut hvilke regler som gjelder for dem, og hvordan reglene skal

anvendes. Dette kan være særlig vanskelig når organer som er underlagt ulike regler, skal samarbeide om å løse oppgaver. Veilederen skal hjelpe til med å finne den riktige løsningen når de konkrete spørsmålene oppstår².

Offentlige samarbeidsaktører

I arbeidet med utvikling av tiltak i denne handlingsplanen, samt i det videre arbeidet med planen, samarbeider Bergen kommune med blant annet RVTS Vest, Vest politidistrikt og Vestland fylkeskommune. Disse offentlige etatene har egne tjenester som skal forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold på Vestlandet.

Risikovurderinger ved Vest politidistrikt

Vest politidistrikt sin fagansvarlig for risikovurdering og forebygging av partner- og æresrelatert vold vil fungere som et bindeledd og kontaktpunkt for Bergen kommune i arbeidet med å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Vest politidistrikt benytter risikovurderingsverktøyet PATRIARK for å kartlegge risiko for æresrelatert vold og iverksette forebyggende tiltak. Som hovedregel skal forholdet være anmeldt for at risikovurdering ved bruk av PATRIARK gjennomføres. Hensikten med risikovurdering er å avdekke risiko og iverksette risikoreducerende tiltak. Verktøyet tar for seg viktige risikofaktorer hos utøver, samt belyser sårbarhetsfaktorer hos de utsatte. Det er egne medarbeidere, forebyggende risikoanalytikere, i politiet som har opplæring i bruk av det strukturerte risikovurderingsverktøyet PATRIARK.

Politiets støttesenter for kriminalitetsutsatte

Støttesenteret gir informasjon, veiledning, oppfølging og psykososial støtte til personer som er eller har vært utsatt for integritetskretnende kriminalitet og oppfølging gjennom hele straffesaksprosessen. Herunder også æresrelatert vold. Støttesenteret loser personer til kommunalt og statlig tjenesteapparat hvis det er behov for det. Støttesenteret til Vest politidistrikt har kontor på Politihuset i Bergen sentrum, Støttesenteret samarbeider med fagansvarlig og forebyggende risikoanalytiker.

Ressursenter for vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS)

RVTS bidrar med kompetanseutvikling og tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid i region Vest på områdene vold, traumer og selvmordsforebygging. RVTS skal bidra med kompetanse om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse til ulike deler av tjenesteapparatet og gi råd og veiledning om forebygging, avverging, avdekking og helsehjelp. Arbeidet om forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold ses i sammenheng med den overordnede målsetningen om RVTS sin rolle i styrking av lokalt og regionalt samarbeid og samordning av voldsarbeidet. I nåværende nasjonal handlingsplan mot negativ sosial kontroll er RVTS tildelt en spisskompetansefunksjon og har som oppgave å drive lokal og regional samordning i arbeidet med negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Endringsagenter – opplæringstilbud ved RVTS

Endringsagenter er et nasjonalt opplæringstilbud for ressurspersoner som arbeider med negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i frivillige organisasjoner og berørte miljøer. Opplæringen tilbys også til personer som har et ønske om å etablere endringsarbeid i arbeidet med negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, men som trenger et faglig fundament og nettverk for å kunne starte. Etter endt opplæring tilbys utskolerte endringsagenter et faglig nettverk for erfaringsutveksling og kompetanseutvikling. RVTS Vest har en nasjonal koordinerende rolle for opplæringstilbudet til endringsagenter som gjennomføres årlig i Bergen, Oslo og Kristiansand.

Vestlandsnettverket i arbeidet med negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

I 2012 ble Vestlandsnettverket opprettet av IMDi Vest i samarbeid med RVTS Vest. Vestland fylkeskommune overtok i 2019 IMDi Vest sin rolle i dette samarbeidet som en følge av regionsreformen. Nettverket møtes 1-2 ganger per semester og er en arena for styrking av tverretattlig samhandling. Det forutsetter forpliktende samarbeid på lokalt og regionalt nivå og består av faste representanter fra Bergen kommune, Vest Politidistrikt, IMDi, Bufetat, Utlendingsdirektoratet og NAV, i tillegg til RVTS Vest og Vestland fylkeskommune. Vestlandsnettverket

² Regjeringen, 2023. [Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt i forvaltningen – en veileder.](#)

tilbyr også et eget nettverk for frivillige organisasjoner og berørte miljøer som møtes 1-2 ganger per semester hvor aktørene blir invitert til erfaringsutveksling og kompetanseutvikling.

3 Hva er negativ sosial kontroll?

I Norge har vi de siste årene sett en økt offentlig bekymring for restriktive praksiser og foreldrerestriksjoner i minoritetsfamilier. Nasjonale rapporter og undersøkelser finner indikasjoner på at foreldregenerasjoner fra enkelte land fra land utenfor Europa har langt mer konservative holdninger til sex før ekteskap, homofili og om ungdom i videregående skolealder kan ha kjæreste, sammenlignet med befolkningen ellers (Bjørseth og Friberg, 2019, Bredal, 2021). Foreldrerestriksjonene har blitt sett på som illegitime begrensinger av barn og unges autonomi. I den offentlige og politiske debatten omtales slik praksis som negativ sosial kontroll og defineres som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Se utvidet begrepsavklaring side 16.

Den offentlige og politiske debatten om negativ sosial kontroll har i særlig grad konsentrert seg om «innvandrere» som de utsatte, og negativ sosial kontroll har gjerne blitt sett på som «de andres praksis». Dette har ført til at andre grupper og enkeltindivider som utsettes for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold har blitt oversett av hjelpeapparatet. Streng restriksjoner og problematisk foreldrekontroll finner vi i både majoritets- og minoritetsbefolkningen. Felles for foreldre og andre som utøver alvorlige restriksjoner er gjerne at de tilhører et religiøst og kollektivistisk samfunn, miljø eller gruppe, og at alvorlighetsgraden på restriksjonene er nært knyttet til religion og grad av religiøsitet (Bjørseth og Friberg, 2019). Foreldrestil har mer å si for om barn og unge utsettes for kontroll enn landbakgrunn, eller en forventning til hvordan barneoppdragelse skal utføres i det kulturelle eller religiøse miljøet en tilhører. Ofte kan negativ sosial kontroll også være en respons på det som oppleves som en ettergivende majoritetskultur (Bredal et.al., 2020).

Bjørseth og Friberg (2019) argumenterer i sin forskning for at religion er opphavet til utøvelsen av negativ sosial kontroll, og særlig knyttet til krav og forbud om kjønnssegregering og kyskheter. Hensynet til gruppen blir viktigere enn individet, en såkalt skam- eller æreskultur. Det vil si at et enkelt medlem i et tros- og livssynssamfunn kan påføre hele gruppen skam ut fra sine handlinger som enkeltmenneske. Skam blir en viktig mekanisme for å sørge for at medlemmene handler i tråd med gruppens normer og verdier. Og dersom en person velger å forlate gruppen, eller miljøet, vil dette påføre skam til blant annet foreldrene for å ikke ha oppdratt barnet sitt godt nok. Dersom barna tar andre valg enn det som er forventet, for eksempel når det kommer til ekteskap, oppleves også dette som en trussel mot familien slik de kjenner den og frykten for å mislykkes med å videreføre sin kulturelle og religiøse identitet. Denne frykten kan også være knyttet til familie i utlandets forventninger til familien i Norge. Det vil si at også foreldre som utøver negativ sosial kontroll kan oppleve å være utsatt for dette fra slektninger utenfor landets grenser eller andre i trossamfunnet de tilhører.

For foreldre med normer og verdier knyttet til storfamilien og det kollektive ansvaret i barneoppdragelse oppleves det som utfordrende å oppdra barn i en kultur der fellesskapet er mindre vektlagt og individualismen står sterkt (Bjørseth og Friberg, 2019). Enkelte savner et større kollektiv å støtte seg til i barneoppdragelsen da de opplever de ikke er i stand til å utøve foreldreskap på en adekvat måte i det norske samfunnet. Sammen med opplevelsen av at deres religion, identitet og kultur er under press, oppleves det som en reell konflikt mellom ulike måter å regulere sosialt liv på. Her står ungdommen i spagat mellom det å være borger i den norske staten, med de rettigheter dette medfølger, og familiekollektivet og dets plikter. En konflikt mellom en kollektivistisk og religiøs familieorganisering på den ene siden og sekulær statsindividualisme på den andre (Bjørseth og Friberg, 2019).

Hvem utsettes for negativ sosial kontroll?

For å vite hvem som står i fare for å utsettes for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold kan det være hensiktsmessig å si noe om generelle kjennetegn for denne gruppen. Negativ sosial kontroll utspiller seg i flere ulike deler av befolkningen, samtidig ser vi at enkelte grupper er ekstra utsatt. Ifølge IMDi har unge med foreldre født i Midtøsten, Nord-Afrika, Somalia, Sri Lanka, Pakistan, og Sør- og Øst-Asia økt sannsynlighet for å oppleve negativ sosial kontroll. Rapport fra FAFO (2019) viser til at religion og graden av religiøsitet i familien har stor betydning for sannsynligheten for å bli utsatt for negativ sosial kontroll. Muslimer, hinduister og buddhister er blant de som i størst grad er utsatt, mens kristne er noe mer utsatt enn de som oppgir at de ikke tilhører noen religion. Foreldres kulturelle orientering og grad av religiøsitet er nært knyttet til grad av foreldrerestriksjoner. Det er også en viss sammenheng med foreldrenes sosioøkonomiske status (FAFO, 2019). Av ungdom med innvandrebakgrunn er det ungdom som selv har innvandret til Norge som er mest utsatt for foreldrerestriksjoner,

sammenlignet med ungdom som er født i Norge. Og ifølge forskning avtar restriksjonene med økt botid hos foreldrene, også blant dem som beholder konservative holdninger til kjønn og seksualitet.

Alle kjønn kan utsettes for sosial kontroll. Negativ sosial kontroll utøves ofte når familien frykter å tape ære dersom barnet eller ungdommens oppførsel bryter med gjeldende verdier og normer. Familiens ære er særlig sterkt knyttet til jenter og kvinners kyskhet i patriarkalskorienterte familier, noe som gjør jenter og kvinner særlig utsatt. Mens gutter særlig rapporterer om restriksjoner til hvem de får være sammen med, opplever jenter oftere at de ikke får være med noen av det motsatte kjønn (FAFO, 2019). Den som utsettes for negativ sosial kontroll kan samtidig også være en som utøver kontroll over andre, for eksempel en sønn som presses av sine foreldre til å kontrollere en eller flere søstre. Kjønnforskjellene er likevel store og de øker med alder der restriksjoner for gutter avtar utover videregående skole og det for jentene holder seg mer stabilt (Bredal, 2021). Muslimske og kristne jenter opplever foreldrerestriksjoner på samvær med venner og jevnaldrende i større grad enn jenter uten religiøs tilhørighet.

Voksne og eldre kan også utsettes for negativ sosial kontroll. Ektemake, storfamilie og tros- og livssynssamfunn kan sette restriksjoner for partner eller medlemmer i gruppen. Og som nevnt over kan foreldre oppleve at også familie i utlandet utøver negativ sosial kontroll over dem. Når restriksjonene ikke er frivillige, eller går over i psykisk og fysisk vold, strider disse imot norsk lov. For mennesker som har vokst opp med strenge restriksjoner fra familien eller gruppen de tilhører kan det være utfordrende å vite om det de utsettes for er «normalt», og vanskelig å beskytte seg mot og anmelde dersom dette fører til utestengelse fra familien eller gruppen. Denne gruppen kan derfor være vanskelig å nå med hjelpetiltak.

Konsekvenser av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold

Hvordan mennesker opplever negativ sosial kontroll henger sammen med egne holdninger og hvilken strategi en velger for å tilpasse seg restriksjonene. Ungdom kan for eksempel unngå konflikt og oppleve autonomi dersom de velger å internalisere familiens forventninger. For noen er mindre eller større brudd og oppgjør det eneste alternativet, mens andre igjen lever sårbare «dobbeltliv» (FAFO, 2019). Krysspresset personen utsettes for, sammen med frykten for å miste familie og sitt sosiale nettverk er psykisk svært belastende og sårbart fordi en hele tiden står i fare for å bli «oppdaget».

Ensomhet, motløshet, depresjon og traumer kan være psykiske konsekvenser av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Negativ sosial kontroll er blant annet forbundet med lavere deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, psykiske plager og lav selvtillit (FAFO, 2019). Vold kan føre til alvorlige fysiske, psykiske og sosiale konsekvenser for de utsatte, og også det å være vitne til at nære omsorgspersoner utsettes for vold kan få samme konsekvenser som det å selv utsettes for vold. Enkelte personer kan oppleve å miste skolegang og norskkunnskaper. Dette kan igjen føre til arbeidsledighet og løs tilknytning til arbeidsmarkedet. Negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er med andre ord et samfunnsproblem og til hinder for inkludering.

Hvordan forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold?

Ifølge norsk lov, hvor barn har rett til både beskyttelse og omsorg, er foreldres restriksjoner og grensesetting påkrevde. Hva som avgjør når foreldres restriksjoner blir for strenge eller for alvorlige avhenger av hva restriksjonene gjelder, men også tid og sted. Frihet er et grunnleggende premiss i Norge, det samme er kjønnslikestilling og like muligheter, rettigheter og plikter. Vi har også barneloven og FN's barnekonvensjon som sier at alle barn har rett til medbestemmelse og at denne øker gradvis i takt med barnets alder. Konservative kjønns- og seksualnormer bryter med disse grunnleggende verdiene og lovverkene, og krever derfor at vi forebygger og bekjemper slike holdninger og medfølgende praksis.

I arbeidet med å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er det viktig å unngå å skape en generaliserende og ensidig fremstilling av innvandrerfamilier og tros- og livssynssamfunn som konservative, autoritære og ikke-likestilte. Slike typer fremstillinger kan virke stigmatiserende, de blir hinder for dialog og integrering, og innsatsen for barn og unges rettigheter kan ende opp med å bli en ekskluderende diskurs. Samtidig har vi en plikt til å arbeide for barn, unge og voksne som står i fare for, eller blir utsatt for, ekskluderende og diskriminerende praksiser. Bekymring og innsats for utsatte personer i minoritetsfamilier og i tros- og livssynssamfunn er også en måte å innlemme alle i nasjonens befolkning og likestille med hensyn til muligheter

og rettigheter. Alle barn, unge og voksne skal ha likeverdig rett til deltakelse og medbestemmelse, og skal ikke utsettes for vold, diskriminering eller ekskluderende praksiser.

Et viktig ledd i forebygging og bekjempelsen av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold vil derfor være økt kunnskap om fenomenene, om de sammensatte årsakene til hvorfor de oppstår og hvorfor de er mer utbredt i noen grupper enn andre. Dersom vi ikke har denne kunnskapen, kan det enten føre til overreaksjon eller underreaksjon (handlingslammelse). Ingen av disse reaksjonene er hensiktsmessige og de bidrar ikke til positiv endring. Hver sak må vurderes individuelt med et åpent og nysgjerrig utgangspunkt der flere forklaringsmodeller må vurderes når en undersøker en person, eller familien og gruppens, situasjon. I de tilfeller det er mulig vil også dialog med familien eller gruppen være hensiktsmessig for å redusere konfliktnivå og fremme samarbeid, refleksjon og holdningsendring.

4 Mål, strategi og tiltak

«Handlingsplan for forebygging av negativ sosial kontroll 2023 – 2024» en del av arbeidet med «Plan for likestilling i mangfoldsbyen Bergen». Handlingsplanen er ført opp som tiltak 15: *Forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll* i likestillingsplanen under satsningsområde 2: *Helse og sosial*. Målet med tiltakene innen satsningsområdet 2 er å fremme likeverdige helse- og omsorgstjenester og økt livskvalitet.

Det overordnede målet til likestillingsplanen er å styrke jenter og kvinners muligheter og stilling i samfunnet. Negativ sosial kontroll begrenser de utsattes mulighet til å påvirke egne liv og påvirker deres livsvilkår. Ettersom jenter og kvinner er særlig utsatt for negativ sosial kontroll og tiltakene i handlingsplanen har som formål å forebygge og bekjempe dette fenomenet, vil den bidra til å oppnå målet i likestillingsplanen.

Målet med denne handlingsplanen er å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Basert på forskning og litteratur på feltet vil planen ta for seg negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i alle deler av befolkningen, og i alle aldre, men med særlig søkelys på barn og unge i minoritetsfamilier og lukkede tros- og livssynssamfunn. Visjonen med dette arbeidet er at alle barn, unge og voksne får leve frie liv der de selv kan bestemme og ta egne valg om kropp, seksualitet og andre livsvalg.

For å oppnå dette målet er vår hovedstrategi å utvikle et faglig sterkt tverretatlig samarbeid med gode rutiner for handling og ansvarsfordeling når negativ sosial kontroll og æresrelatert vold avdekkes. I tillegg til å øke kompetansen om fenomenet til kommunale tjenester og frivillige og ideelle organisasjoner som i sitt arbeid møter utsatte personer. Det er et felles samfunnsansvar å forebygge negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, og beskytte og hjelpe de utsatte.

Tiltakene i planen er utviklet i samarbeid med Utekontakten i Bergen, Regionalt ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS Vest) og Vest politidistrikt, som også er sentrale samarbeidspartnere i det videre arbeidet med planen. Andre samarbeidsaktører i gjennomføring av enkelte av tiltakene er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) og Vestland fylkeskommune. Videre vil kommunen fortsette å utvikle etablert samarbeid med tros- og livssynssamfunn, frivillige og ideelle organisasjoner og andre offentlige etater for forebygging, avdekking og bistand til utsatte personer.

Tiltakene i handlingsplanen er samlet under tre strategier

1. Styrke handlingskompetanse og tverrfaglig samarbeid
 - for å bistå utsatte på en faglig god måte.
2. Opplæring og kompetanseheving
 - for å forebygge og bekjempe fenomenet.
3. Kunnskapsutvikling og erfaringsdeling regionalt og nasjonalt
 - for et inkluderende og rettferdig samfunn.

Forkortelser

BKFI	Byrådsavdeling for kultur, frivillighet og inkludering
BBS	Byrådsavdeling for barnevern og sosiale tjenester
SLT	Samordningsmodell for lokale, forebyggende tiltak mot rus og kriminalitet
RVTS Vest	Regionalt ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Vest
IMDi	Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
VFK	Vestland fylkeskommune

Hovedansvarlig for tiltaket står først der det er listet opp flere under «Ansvar for utføring».

Strategi 1 **Styrke handlingskompetanse og tverrfaglig samarbeid**

Ved saker om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er det en utfordring for den utsatte, frivillige organisasjoner og de ulike hjelpetjenestene at kontakten mellom tjenestene til tider kan oppleves som sporadisk og usystematisk. Sakene kan også variere i lengde og behov for oppfølging. Bedre samordning og tverrfaglig samarbeid er i denne sammenheng etterspurt fra både det offentlige hjelpeapparatet og frivillige organisasjoner, i tillegg til et styrket tilbud til de som bryter med familie og nettverk.

Tiltak 1: Veileder for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold

Bergen kommune vil utvikle en veileder for offentlige tjenester og frivillige og ideelle organisasjoner med beskrivelse av fenomenene og ulike handlingsløyper ved mistanke og kjennskap til ofre for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Veilederen skal bidra til at relevante tjenester har kompetanse til å identifisere ofre for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, samt gi informasjon om hva de skal gjøre når de har mistanke om, eller kjennskap til, at noen er utsatt. Terskelen for å melde fra skal være lav og informasjon om hvordan gå frem skal være lett tilgjengelig.

Veilederen skal utvikles i samarbeid med Utekontakten, RVTS Vest og Vest politidistrikt. Målgruppen for veilederen er alle som i sitt virke møter personer som er, eller kan være, utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Dette er blant annet ansatte i barnehage, NAV, barnevernstjenesten, behandlere i helsetjenestene, integreringskontakt i introduksjonsprogrammet, helsesykepleiere, lærere og rådgivere for barn, unge og voksne. Frivillige organisasjoner og tros- og livssynssamfunn er også i målgruppen for veilederen.

Ansvar for utføring: BKFI, BBS (Utekontakten), RVTS Vest og Vest politidistrikt.

Tiltak 2: Tverretatlig operativt team (TOT) negativ sosial kontroll

Bergen kommune vil opprette et tverretatlig operativt team for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold bestående av representanter fra de operative tjenestene Utekontakten, Vest politidistrikt og RVTS Vest. Erfaringene fra tilsvarende team for radikaliserings og menneskehandel er svært gode, og vi vil nå overføre lignende modell til dette arbeidet. Teamet skal tilby tverrfaglige konsultasjoner når det er bekymring for at personer utsettes for negativ sosial kontroll eller æresrelatert vold. Ved behov kan også andre omegnskommuner i regionen tilbys konsultasjoner i TOT negativ sosial kontroll. Offentlige og eksterne aktører kan melde inn henvendelser med karakter av drøfting, råd og veiledning, som vil bli tatt opp ved månedlige møter. Ved akutte saker skal teamet arbeide operativt, samt arbeide kontinuerlig med oppfølging og evaluering av igangsatte tiltak. Barneverntjenesten og NAV inviteres til drøfting og dialog etter behov. Tiltaket evalueres årlig.

Ansvar for utføring: BBS (Utekontakten), RVTS Vest og Vest politidistrikt.

Tiltak 3: Miljøterapeutisk oppfølging for personer utsatt for negativ sosial kontroll

Bergen kommune vil opprette et miljøterapeutisk oppfølgingstiltak for personer utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i alle aldre. Miljøterapeuten/e kan bistå med å gi utsatte personer oppfølging og veiledning for å håndtere konsekvensene av det de har blitt utsatt for, hjelpe dem ut av den skadelige relasjonen og bistå på veien mot et selvstendig liv. Rekruttering til tilbudet gjøres gjennom det tverretatlige operative teamet som vurderer hvem som kan ha behov og nytte av tilbudet, og innvilger vedtak om oppfølging ved behov.

Ansvar for utføring: BBS (Utekontakten).

Tiltak 4: Innbyggerhjelpen for informasjon og tilgang til digitale nettressurser

Bergen kommune vil utvikle en egen innbyggerhjelp på kommunens egne nettsider for negativ sosial kontroll. Veilederen og andre kjente nettressurser om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, skal ligge lett tilgjengelig på denne nettsiden for ansatte i kommunen og andre offentlige tjenester og frivillige organisasjoner.

Ansvar for utføring: BKFI og BBS (Utekontakten)

Strategi 2 **Opplæring og kompetanseheving**

Tiltak for forebygging og endring inneholder opplæring og kompetanseheving rettet mot offentlige tjenester og frivillige og ideelle organisasjoner. Bergen kommune ønsker at ansatte som møter personer utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i sitt virke, skal ha nødvendig og oppdatert kompetanse slik at de kan møte og håndtere denne type saker på en faglig god og trygg måte.

Kunnskap om oppvekst i Norge virker overfor foreldre og foresatte (FAFO, 2019), derfor er kompetanseheving rettet mot minoritetsfamilier og tros- og livssynssamfunn et tiltak i denne handlingsplanen. Kompetanseheving og informasjon til barn og unge er også en viktig del av det forebyggende arbeidet for at den enkelte skal ha kunnskap om, og kjenne igjen, negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, samt ha språk og handlingskompetanse for å kunne varsle når en selv eller andre utsettes for dette.

Tiltak 5: Kompetanseheving til ansatte i første- og andrelinjetjenesten

Bergen kommune vil i samarbeid med RVTS Vest arrangere og gjennomføre fagopplæring for ansatte i første og andrelinjetjenesten og andre. RVTS Vest er utvikler av innholdet i opplæringsprogrammet. Andre relevante samarbeidsaktører er Vestland fylkeskommune, Vest politidistrikt og IMDi. Opplæringstilbudet vil tilbys hele fylket.

Ansvar for utføring: RVTS Vest og BKFI

Tiltak 6: Støtte forebyggende tiltak gjennom tilskudd

Bergen kommune vil gjennom tilskuddsordningen «Tilskudd til forebyggende tiltak mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse» motivere og støtte ideelle og frivillige organisasjoner som oppretter og videreutvikler tiltak som forebygger og bekjempe fenomenet. Det er ønskelig med kompetansehevende og forebyggende tiltak som retter seg mot ansatte, barn og unge i barnehage og skole. Organisasjoner som har gjennomført opplæringsprogrammet «Endringsagenter» i regi av RVTS Vest, vil prioriteres.

Ansvar for utføring: BKFI

Tiltak 7: Dialog og samarbeid med tros- og livssynssamfunn

Bergen kommunen vil opprettholde og videreutvikle samarbeid og dialog med ulike tros- og livssynssamfunn med mål om kompetanseheving og forebyggende tiltak mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Ansvar for utføring: BKFI

Tiltak 8: Øke bruken av kommunal familieveiledning til foreldre og foresatte

Bergen kommune har mange ansatte med foreldreveiledningskompetanse som tilbys både individuelt og i gruppe til foreldre som ønsker eller trenger dette. Dette gjelder for førstegangsførelde og foreldre med barn i ulike aldre der familien har ulike utfordringer som gjør at de kvalifiserer til individuell oppfølging med veiledning. Bergen kommune vil øke kjennskapen og tilgjengeligheten til ulike kurs og støtte til foreldre og omsorgspersoner ved å dele informasjon om dem på egne nettsider, til kommunens relevante tjenester og samarbeidspartnere, samt frivillige organisasjoner og tros- og livssynssamfunn.

Ansvar for utføring: BBS

Tiltak 9: Fokusgruppe «Barn og unge som oppholder seg i sentrum»

SLT-koordinator i Bergen kommune, Vest politidistrikt og frivillige organisasjoner som arbeider med barn og unge i sentrum har dannet en samarbeidsgruppe hvor det særlig arbeides med temaer som krenkelser, hatytringer, inkludering, demonstrasjoner, adferd, kriminalitet og psykisk helse. Som et ledd i denne handlingsplanen skal også temaet negativ sosial kontroll og æresrelatert vold tas opp i fokusgruppen.

Ansvar for utføring: BBS (Etat for barn og familie (SLT)).

Tiltak 10: Forebygging i lokale politiråd og straffeforfølgelse i et allmennpreventivt perspektiv

Et av innsatsområdene i regjeringens handlingsplan, «Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold», er å styrke rettsvernet for personer utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Straffeforfølgelse og straffereaksjoner kan ha forebyggende effekt i et allmennpreventivt perspektiv. Det er avgjørende at personer utsatt for straffbare handlinger opplever seg trygge og ivaretatt dersom de velger å anmelde det straffbare forholdet, og at den utsatte opplever at varselet, eller anmeldelsen, blir fulgt opp og får følger for voldsutøveren. Dersom vi lykkes med at flere anmelder straffbare handlinger relatert til negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, vil også den allmennpreventive effekten øke.

Bergen kommune skal være en pådriver for å oppdatere politiet om vårt arbeid på feltet og etterspørre informasjon om deres arbeid og om statistikk over varsler og anmeldelser. Dersom behov vil Bergen kommune, i samarbeid med RVTS Vest og IMDi's fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, tilby ansatte i politiet kompetanseheving om fenomenet.

Ansvar for utføring: BBS (Etat for barn og familie (SLT)) og BKFI

Tiltak 11: Styrke kompetansen i frivillige organisasjoner

Tilbakemeldinger fra ulike frivillige organisasjoner avdekker et behov for et enda sterkere faglig fundament for allerede etablerte og nye organisasjoner som driver endringsarbeid på dette området. Det er også meldt inn behov for tydeligere ansvarsområder og tverrfaglige samarbeidsformer i det offentlige ved tilfeller der det er nødvendig å henvise enkeltpersoner eller familier videre til det offentliges tjenestetilbud. Videre er det et behov for å ytterligere tydeliggjøre når ansvaret skal og bør flyttes fra de frivillige aktørene til det offentlige.

RVTS sitt opplæringstilbud, «Endringsagenter» er et nasjonalt opplæringstilbud for frivillige organisasjoner og berørte miljøer som tros- og livssynssamfunn som arbeider med negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i miljøer den enkelte frivillige selv tidligere har tilhørt. Gjennom opplæringstilbudet får deltakerne et faglig fundament, kompetanse og nettverk for å forebygge og hjelpe mennesker ut ved behov. Veilederen Bergen kommune skal utvikle vil også bidra til å øke organisasjonenes handlingskompetanse..

Ansvar for utføring: RVTS Vest

Strategi 3 Kunnskapsutvikling og erfaringsdeling

Negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er ikke nye fenomen i Norge. Likevel trenger vi mer kunnskap om fenomenene, hvorfor og når de oppstår, hvem som utsettes og hva som er beste praksis for å forebygge, avdekke og handle når det inntreffer. Kunnskapsutvikling er i denne sammenheng avgjørende. Nasjonal og regional erfaringsdeling og kunnskapsutvikling er derfor et viktig satsningsområde i denne handlingsplanen.

Tiltak 12: Vestlandsnettverket om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold

Bergen kommune er med i Vestlandsnettverket om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap som koordineres av RVTS Vest i samarbeid med Vestland fylkeskommune. Nettverket er delt inn i to nettverk: ett bestående av offentlige aktører og ett bestående av frivillige organisasjoner og berørte miljøer. Nettverket for offentlige aktører består av faste medlemmer fra Vestland fylkeskommune Vest politidistrikt, IMDi, UDI, NAV og BUFetat. Nettverkssamlingene holdes to ganger i året pr nettverk og sørger for tverretattlig erfaringsdeling og kunnskapsutvikling på feltet. Bergen kommune vil fortsette å delta og bidra inn i dette nettverket. Gjennom dette nettverket holder Bergen kommune seg oppdatert om hva som rører seg på feltet, hvilke utfordringer de frivillige organisasjonene ser og møter, samt bekymringer for enkelte grupper og nye problemstillinger.

Ansvarlig for utføring: RVTS Vest, VFK, BKFI og Vest politidistrikt

Oppsummering tiltak

Tabellen under viser oversikt over tiltakene i handlingsplanen. Tiltak i handlingsplanen som ikke kan gjennomføres innenfor eksisterende budsjetttrammer må vurderes i forbindelse med framtidige budsjettframlegg og rullering av handlings- og økonomiplan.

Strategi	Tiltak	Ansvarlig	Finansieres innenfor eksisterende budsjetttrammer	Tjeneste-område	Krever økte bevilgninger	Merbehov utover vedtatt budsjett 2023
Styrke handlingskompetanse og tverrfaglig samarbeid						
1	Veileder for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold	BKFI BBS RVTS Vest Vest politidistrikt	Ja	04B	Nei	-
2	Tverretatlig operativt team (TOT) negativ sosial kontroll	BBS RVTS Vest Vest politidistrikt	Ja	04B	Nei	-
3	Miljøterapeutisk oppfølging for personer utsatt for negativ sosial kontroll	BBS	Nei	04B	Ja	1 000 000
4	Innbyggerhjelpen for informasjon og tilgang til digitale nettressurser	BKFI BBS	Ja	16	Nei	-
Opplæring og kompetanseheving						
5	Kompetanseheving til ansatte i første- og andrelinjetjenesten	RVTS Vest BKFI	Ja	04B	Nei	-
6	Støtte forebyggende tiltak gjennom tilskudd	BKFI	Ja	04B	Nei	-
7	Dialog og samarbeid med tros- og livssynssamfunn	BKFI	Ja	04B	Nei	-
8	Øke bruken av kommunal familieveiledning til foreldre og foresatte	BBS	Nei	05A	JA, følges opp i Handlingsplan for tjenester til barn og unge.	-
9	Fokusgruppe «Barn og unge som oppholder seg i sentrum»	BBS	Ja	04B	Nei	-
10	Forebygging i lokale politiråd og straffeforfølgelse i et allmennpreventivt perspektiv	BBS BKFI	Ja	04B	Nei	-
11	Styrke kompetansen i frivillige organisasjoner	RVTS Vest BKFI	Statlig finansiert		Nei	-
Kunnskapsutvikling og erfaringsdeling						
12	Vestlandsnettverket om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold	RVTS Vest VFK BKFI Vest politidistrikt	Statlig finansiert		Nei	-
Totalt merbehov						1 000 000

Sentrale begrep

Handlingsplanen vil ta utgangspunkt i begreper, kunnskapsgrunnlag og tiltak i regjeringens handlingsplan *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold 2021-2024* som ble lagt frem sommeren 2021³. I tillegg til begreper omtalt i regjeringens handlingsplan har Bergen kommune valgt å legge til en begrepsavklaring av **rituell omskjæring av gutter** ettersom denne, i likhet med kjønnslemlestelse av jenter, ikke utføres av helsemessige årsaker – men er rituell, religiøs og kulturelt betinger. Vi har også valgt å legge til enkelte utfyllende begrepsavklaringer fra Verdens helseorganisasjon (WHO), Bufdir og Helsedirektoratet.

Negativ sosial kontroll kan defineres som press, oppsyn, trusler eller tvang som systematisk begrenser noen i sin livsutfoldelse eller gjentatte ganger hindrer dem i å treffe selvstendige valg om eget liv og fremtid. Dette gjelder for eksempel den enkeltes selvbestemmelse over egen identitet, kropp og seksualitet, frihet til å velge venner, fritidsaktiviteter, religion, påkledning, utdanning, jobb, kjæreste og ektefelle, og til å be om helsehjelp. I vurderingen av om et handlingsmønster utgjør negativ sosial kontroll, skal det tas hensyn til den kontrollerte partens alder og utvikling, samt til prinsippet om barnets beste.

Negativ sosial kontroll kan for eksempel være når en familie er redd for å tape anseelse eller ære forårsaket av at et familiemedlem ikke oppfører seg etter familiens, eller tros- og livssynssamfunnets, gjeldende verdier og normer. Formålet er å korrigere og sanksjonere atferd slik at den det gjelder innordner seg omgivelsenes atferdskodeks. I enkelte tilfeller kan et løst rykte eller negativ sladder være nok til at et familiemedlem utsettes for negativ sosial kontroll.

Æresrelatert vold er vold utløst av familiens eller gruppens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse. Dette forekommer i familier og grupper hvor individet forventes å innordne seg kollektivet, og hvor patriarkalske æresnormer står sterkt. Alle familiemedlemmene har et ansvar for at familien og gruppen har et godt rykte. Jenter og kvinner er særlig utsatt fordi familiens eller gruppens ære er knyttet til kontroll av kvinners seksualitet, og fordi uønsket adferd kan påføre hele familien eller gruppen skam. Æresrelatert vold kan omfatte flere handlinger som negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, men også andre voldsuttrykk som:

- **Psykisk vold:** Negativ sosial kontroll, utskjelling, trusler, mobbing mm.
- **Negativ sosial kontroll:** Sjekke/kontrollere, begrense kontakt med omverdenen, frata goder som telefon, penger, PC, følge etter mm.
- **Emosjonelt press:** Du må gjøre din plikt, hvis ikke dør bestemor av hjertesvikt, da er du ikke min sønn/datter, du svikter familien, mor gråter og truer med selvmord mm.
- **Bestikkelser:** Hvis du gjør som vi ønsker kjøper vi leilighet til deg, du kan fortsatt beholde din norske kjæreste, du kan skille deg så fort ektefellen har fått opphold mm.
- **Fysisk vold/trusler/seksuell vold.**
- **Eksil.** Utstøtt, leve isolert fra familien over tid).
- **Tvangsekteskap.** Press til å gifte seg mot sin vilje.
- **Drap.** Absolutt siste utvei. Kan utføres av en annen enn den som er direkte berørt, f.eks. delegeres til en sønn/fetter.

Tvangsekteskap er ekteskapsinngåelse der en eller begge ektefellene ikke har mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, annen straffbar eller urettmessig atferd eller utilbørlig press. Tvangsekteskap er en form for vold i nære relasjoner og kan i praksis også innebære at den enkelte ikke har mulighet til å bryte en forlovelse eller et inngått ekteskap, eller velge en partner på tvers av familiens ønsker, uten å bli utsatt for represalier.

Tvangsekteskap kan ha ulike forløp. Noen unge kan bli utsatt for tvangsekteskap etter lengre tid med økende negativ sosial kontroll. Andre opplever å bli tvangsgiftet uten å ha vært utsatt for negativ sosial kontroll under oppveksten. Tvangsekteskap gjennomføres både i Norge og i utlandet, men de fleste tvangsekteskap skjer under ferieopphold i utlandet. Det er svært vanskelig for norske myndigheter å hjelpe utsatte personer som befinner seg i utlandet.

³ Regjeringen, 2021. [Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold \(2021-2024\)](#).

Personer med utviklingshemming kan være spesielt utsatt for negativ sosial kontroll, vold og overgrep. Risikoen er ekstra stor i situasjoner der de er avhengige av andres hjelp i hverdagen og det kan være vanskelig å motsette seg andres ønsker. Personer med utviklingshemming kan ha vansker med å forstå hva et ekteskap innebærer. I flere tilfeller har kommende ektefeller ikke kjennskap til utviklingshemmingen. Det kan i praksis være et tvangsekteskap for begge parter.

Kjønnslemlestelse er ulike typer av inngrep som skader en kvinnes kjønnsorgan, og som kan ha store fysiske og psykiske konsekvenser for den som er utsatt. Kjønnslemlestelse kan blant annet føre til infeksjoner, kroniske smerter, seksuelle problemer, fødselskomplikasjoner og økt fare for dødfødsler.

Kjønnslemlestelse er særlig utbredt i enkelte afrikanske land og i noen land i Midtøsten. Praksisen er en sosial norm som bygger på en rekke kulturelle og sosiale forestillinger. Det kan handle om seksualitet, tilhørighet, estetikk, kjønn og religion. Det finnes ikke sikre tall på omfanget av kjønnslemlestedede som bor i Norge, men en andel gruppe jenter og kvinner som har innvandret fra Eritrea, Etiopia, Gambia, Sudan og Somalia er blitt kjønnslemlestet før de flyttet til Norge. Det er grunn til å tro at kjønnslemlestelse av barn og unge også kan forekomme i forbindelse med utenlandsreiser, men dette er det lite kunnskap om.

Verdens helseorganisasjon har definert ulike former for kjønnslemlestelse inn i fire ulike hovedtyper. I praksis er det stor variasjon i måten inngrepene utføres på, og de fire hovedtypene er en skjematisk forenkling av mange mellom- og undertyper⁴.

Rituell omskjæring av gutter er ifølge Helsedirektoratet⁵ er et kirurgisk inngrep hvor forhud rundt penis fjernes helt eller delvis, og hvor formålet er religiøst begrunnet. Rituell omskjæring regnes ikke som helsehjelp. Det foreligger ingen medisinsk indikasjon for rituell omskjæring og i Norge er slike inngrep ikke begrunnet i at det har noen helsegevinst. Omskjæring som utføres av medisinske årsaker som eksempelvis trang forhud, infeksjoner eller skader omfattes ikke av lov om rituell omskjæring av gutter.

Lov om rituell omskjæring av gutter⁶ sier at dersom gutten er under 18 år, skal den eller de med foreldreansvar for gutten samtykke til inngrepet. Dersom gutten er i stand til å danne seg egne synspunkter om inngrepet, skal han gis anledning til å si sin mening i samsvar med alder og modenhet, og det er forbudt å gjennomføre rituell omskjæring mot en gutts vilje. Barn som ikke er gammel nok til å ha utviklet et språk, eller modenhet til å kunne si sin mening om inngrepet, er med andre ord ikke underlagt forbudet.

⁴ World Health Organization (WHO), 2022. [Female genital mutilation](#).

⁵ Helsedirektoratet, 2019. [Rituell omskjæring av gutter](#).

⁶ Lovdata, 2015. [Lov om rituell omskjæring av gutter](#).

Referanseliste

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2020). [Årsrapport 2020. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll.](#)
- Bjørseth, Mathilde og Friberg, Jon Horgen (2019). «[Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll](#)». Fafo-rapport 2019:01.
- Bredal, Anja, Eggebø, Helga og Eriksen, Astrid M. A. (red.) (2020). *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2020.
- Bredal, Anja, Hyggen, Christer og Smette, Ingrid (2021). «[Foreldrerestriksjoner blant minoritetsungdom: omfang og mønstre i og utenfor skolen](#)». Tidsskrift for samfunnsforskning, årgang 62, nr. 1-2021, s. 5–262021.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) (2021). [Negativ sosial kontroll og tvangsekteskap.](#)

